

РЕЦЕНЗИЯ

на
докторската дисертация на Миряна Димова Станчева
на тема: „Работно пространство и модели на взаимодействие в организацията”
с научен ръководител проф. д.пс.н Крум Кумов

Професионално направление: “Психология”, шифър 3.2.
Научна специалност „Организационна психология“

Рецензент: Проф. д.пс.н. Толя Стоицова
Нов български университет

Миряна Станчева е докторант по организационна психология във Философски факултет на Софийски университет „Св. Кл. Охридски“. Завършила е бакалавър и магистър в същия факултет на СУ. Прави много добро впечатление, че докторант Станчева владее три чужди езика – английски, френски и испански, което ѝ дава големи възможности за проучване на научната литература, публикувана на съответните езици.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е структуриран в три основни глави, придружени с увод, заключение, изводи, приноси, приложения и библиография. Научният текст обхваща 248 страници, без приложенията, които са в обем от 34 страници. По-голямата част от цитираните източници, общо 150 на брой, са на английски език – 135, останалите 15 – на български език. Дисертационният труд е широко онагледен със 71 фигури и 43 таблици, логично – повечето от които, са свързани с представяне на резултатите от изследването.

Добросъвестно е прегледан и рефериран голям обем от източници. Докторантът познава много добре научната литература в областта, в която разработва темата на дисертацията си.

В лаконичния увод е представена актуалността на темата, мотивацията за избор на проблематиката, както и тезата, макар на имплицитно равнище. Не е посочена основната цел, както и накратко съдържанието по глави. Аргументирано е защо се използва терминът „коуъркинг“, изписван на кирилица.

Без да преразказвам съдържанието на главите, че поставя акцент върху най-важното в тях.

Класически, първата глава е изцяло теоретична. Тя прави много добър и подробен обзор на литературата като се търсят пресечните точки между съвременните организационни структури, включително виртуалните, включително бизнес инкубаторите и бизнес акселераторите, корпоративните акселератори, от една страна и организационните характеристики на коуъркинга, от друга. В тази глава, особено сполучливо според мен, се изследва на теоретично равнище връзката между организационната култура и моделите на взаимодействие в коуъркинга, както и индивидуалните нагласи за работа в коуъркинг пространството. Макар и голяма като обем, теоретичните анализи са фокусирани върху проблематиката, с която се занимава докторант Станчева, което за мен означава, че авторът умее да подбира необходимата литература целенасочено по отношение на проблема, който разработва.

Втората глава е методологична и методична. В нея коректно са представени целта, задачите и основните пет хипотези. Прецизно е описана и извадката от изследвани лица. Добре са представени методите – количествени и качествени, както и тези за обработка на данните от статистическите пакети IBM SPSS 22.0 и IOS Numbers 3.6.2. В изследването са използвани много въпросници – 5 са приложени и в двете батерии от тестове и по един въпросник, предназначени в единия случай за коуъркинг обитатели, в другия – за коуъркинг екипи. Отлично впечатлени ми прави фактът, че без един от въпросниците, всички останали са адаптирани за български условия от български изследователи. Този единствен въпросник, неприлаган в българската психология досега, е адаптиран от докторанта. Това е въпросникът за изследване на ориентацията на предприемаческата нагласа (ЕАО, Huefner, Hunt & Robinson, 1996), което е справедливо отчетено от Миряна Станчева като приносен момент в дисертацията ѝ.

Особено пунктуално е представена процедурата на изследване. Тя започва с качествено изследване с полуструктурирани интервюта. Извадката за коуъркинг обитателите буди интерес – участвали са представители на 9 коуъркинг общности - общо 98 души, от които 64 са чужденци и 34 са българи. Мъжете са 2 пъти повече от жените, а повече от половината участници са в младежка възраст – 64.3 %, до 35 години. Характерът

на извадката ми показва, че в новия тип организации се включват по-често младите хора. В извадката с представители на коуъркинг екипи от 14 коуъркинг пространства - общо 42 души, отново чужденците са повече, макар и с малко – 25 души, и 17 българи.

Както във всяка дисертация, последната, трета глава, е най-същностната. Тя представя резултатите и интерпретацията от собственото изследване на докторант Станчева. В нея са разгледани и анализирани резултатите от проведеното качествено и количествено изследване. Количествените резултати от изследването на двете извадки - коуъркинг обитатели и коуъркинг екипи, са представени поотделно.

На основата на включеното наблюдение са установени процесите на взаимодействие в едно коуъркинг пространство, които могат да бъдат класифицирани според два основни параметъра: страните, между които се осъществява взаимодействието и каналите на взаимодействие. Отново много прецизно са описани и двете извадки на количественото изследване – коуъркинг обитатели и представители на коуъркинг екипи. По отношение на извадките, искам да отбележа 2 момента. Първият, че извадките са мултинационални и вторият, че участниците в тях са млади хора. Отчитам като заслуга на докторанта изследването на толкова различни култури. Вторият момент – възрастта, е очакван, тъй като младите хора са тези, принадлежащи към т.нар. интернет поколение. Също като преимущество на докторския труд оценявам включването на дименсията „колективизъм срещу индивидуализъм“ на Хофстеде, което е логично заради принадлежността на участниците към различни култури от една страна, и от друга – поради характера на изследователския интерес за проучване на екипна работа. Като се прибави и изучаването на когнитивните стилове, смятам, че богатите данни, събрани сред 9 коуъркинг общности и 14 коуъркинг екипа у нас и в чужбина позволява да се формира цялостен многомерен образ на личностните характеристики и нагласи на двете страни участници в коуъркинга.

Получените резултати от количествените изследвания са надеждни – с адаптирани методики приложена стриктно статистическа обработка на първичните данни. Невъзможно, а и не е нужно, да се спирам на всеки един от многобройните резултати. Достатъчно е да припомня заглавията и подзаглавията на параграфите в трета глава, за да се придобие представа за наистина широкомащабното изследване, което е провела

докторант Станчева във връзка с дисертацията си. Освен за качествено изследване, което споменах става въпрос за количественото изследване на личностни характеристики, организационни характеристики и модели на междуличностно взаимодействие, както и за сравнителен анализ на моделите на взаимодействие при това в две извадки, едната на коуъркинг обитатели и другата, на коуъркинг екипи.

Отлично впечатление ми прави, че освен личностните, при организационните характеристики, е включено изучаването и на организационната култура. Обобщението на докторант Станчева е много точно: „Организационната култура на коуъркинг общностите би могла да се дефинира основно като адхократична, допълваща се по отношение на организацията на работата с елементи на клановата култура, а по отношение на външната среда и реализацията – на пазарната. Йерархичната култура в най-слаба степен се свързва с преживяването на обитателите за функционирането на коуъркинг средата“ (с.141).

Чест прави на докторант Станчева, че в заключителната част на работата си, тя посочва, при това още в началото, че поради сложността на взаимодействията в коуъркинг пространството, не малко въпроси, остават открити, т.е. – нерешени. Например тези, свързани със спецификата на отношенията между основатели, коуъркинг екипи и коуъркинг обитатели; основатели на коуъркинг пространства и назначени работни екипи; споделени колективни ценности и лична и професионална автономност; ориентация към иновации и предприемачество и адаптация и конформност и други (с. 234).

Моите изводи за третата емпирична част на дисертацията:

1. Много актуално проучване по особено важен и съвременен проблем. У нас няма подобни изследвания.
2. Сполучлив избор на методики и дизайн на изследване. Ясна, трудоемка процедура на проучване, извършена на много високо изследователско ниво от докторант Станчева.
3. Адекватна и премерена интерпретация на данните, съчетана с отлични обобщения на основните резултати

Заключението завършва с осем общи извода, които приемам изцяло като формулировка. Най-силно впечатление ми направи последният, а именно, че резултатите от изследването показват, че няма межкултурни различия по отношение на изследваните

аспекти (с. 236). Бих продължила този извод логически. А именно, че по своя характер и замисъл Интернет технологията допринася за развитието на съвременните глобализационни процеси.

Докторант Станчева е формулирала 6 приноса, аз предпочитам да ги наричам – приносни момента, които приемам. Бих си позволила само да кажа, че и те са представени многословно, какъвто явно е стилът на докторанта. Например, още в първия принос, първото не много кратко изречение би могло спокойно да отпадне.

Публикациите на докторант Станчева са 5 на брой. Четири са публикувани доклади на международни конференции и една, също доклад – в сборника от VII Национален конгрес по психология.

Авторефератът, голям по обем – 56 страници, отговаря точно на дисертационното съдържание. Както в дисертацията, той включва формулираните приносни моменти и авторовите публикации по темата.

Преди заключението искам да изкажа удовлетворението си, че основната част от забележките ми като вътрешен рецензент по време на апробацията на дисертацията са отчетени. Това ми показва, че дисертантът е отворен към страничен критичен научен поглед. Искам да маркирам две малки бележки.

1. Добре би било още в увода, тезата на дисертацията да бъде формулирана на експлицитно равнище и съответно в заключението да присъства препратка към нея.
2. Библиографията можеше да е разделена класически – на латиница, кирилица и интернет източници като по българския стандарт се изпишат първите имена на авторите.

Заключение:

Докторант Миряна Станчева представя много сериозно разработен теоретико-емпиричен дисертационен труд. Изследването е прецизно от гледна точка на избор на методики, статистическа обработка на данните, процедура и дизайн. Обобщените изводи са точни и подкрепени от резултатите. Езикът и стилът, на който е написана дисертацията и много добър и адекватен – от една страна издържан в научно отношение, от друга –

ясен и разбираем. Бележките ми са насочени към бъдещото развитие на докторанта като изследовател и не омаловажават за мен безспорните достойнства на дисертационния труд.

Авторефератът представя точно съдържанието на дисертацията с приносите в нея. Докторантът надхвърля изисквания минимум от публикации по темата. За мен без съмнение дисертационният трудът удовлетворява високите изисквания за исканата степен и затова предлагам на уважаемите колеги от научното жури да присъдим образователната и научната степен „Доктор“ на Миряна Димова Станчева за дисертацията ѝ на тема „Работно пространство и модели на взаимодействие в организацията“

9.05.2017

Рецензент:

Проф. д.пс.н. Толя Стоицова